

Taula Rodona

L'impacte cultural dels menhirs: prehistòria, història i actualitat

Miquel Molist i Montaña*

L'exemple del menhir de Mollet, com un tractament acurat en patrimoni arqueològic

Un dels aspectes de l'arqueologia que ha evolucionat més en els darrers anys és en la imbricació social, és a dir, en termes genèrics, en bastir ponts entre ciència i pràctica arqueològica i la pròpia societat. No parlem de la imprescindible publicació de les troballes arqueològiques o de donar a conèixer els estudis que es van fent. No, en això, a casa nostra, tradicionalment hi ha hagut sectors socials (erudits locals, lletraferits, associacions excursionistes, ambients eclesíastics...) que hi han dedicat molt d'esforç i d'atenció i, ara amb una nova estructura social i política més adient als temps actuals, s'hi continua dedicant força atenció.

No, considerem que la situació en els darrers decennis s'ha redreçat amb l'obertura i desenvolupament d'un conjunt heterogeni de línies, d'actuacions que al nostre entendre estan creant una esperançadora i nova relació entre la societat i l'arqueologia. Sense ànim de ser exhaustiu, recordarem, per exemple, els mitjans que des de la Direcció General de Patrimoni i el Servei d'Arqueologia de la Generalitat es fan per posar a l'abast de la societat les actuacions que realitzen. A les clàssiques publicacions en paper que sur-

ten amb més o menys periodicitat, s'hi han afegit aquets darrers anys els mitjans en xarxa per consultar, des de cartografies, les memòries i els documents d'intervencions arqueològiques... Aquests mateixos organismes, conjuntament amb les xarxes de Museus, entre els que destaca el Museu d'Arqueologia de Catalunya, han fet revifar, dinamitzar els "objectes arqueològics" en un sentit ampli (jaciments, restes...). De la clàssica contemplació passiva s'ha passat a noves formes més dinàmiques de veure els testimonis del passat. Aquesta reorientació de la relació públic visitant i museus o jaciments visitables, ha fet donar un rol més ampli als testimonis del passat (monuments que fan de receptor

179

Figura 1. Inauguració de les XIII Jornades del CEM a càrrec de Josep Monràs, alcalde i president del CEM, i Jordi Roca, director general de Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya (Ajuntament de Mollet del Vallès, 2010).

* Moderador de la taula rodona. Catedràtic de Prehistòria de la Universitat Autònoma de Barcelona. miquel.molist@uab.cat

d'espectacles, per exemple); també ha fet créixer el nombre de visitants, n'ha ajudat a una millor conservació...

Però, personalment, sempre he pensat i ja ho he expressat en diverses ocasions que és en el món local on s'està vivint una "revolució" més dràstica. En les institucions locals, sobretot els organismes de gestió local (ajuntaments, però també, consells comarcals...), és on s'ha vist una transformació major. L'arqueologia (i les restes arqueològiques) han passat de ser un afer d'estudiosos, d'associacions culturals, és a dir, de ser un element essencialment cultural o científic, sempre minoritari i, molt sovint, percebut pels altres sectors de la població i els propis dirigents com una nosa per al desenvolupament de la ciutat o poble, sobretot de tipus urbanístic; a ser-ne un bé, tingut en compte en la preparació del desenvolupament econòmic social i cultural, i fins i tot en alguns casos, apreciat i donant-li un paper dinamitzador de primer ordre.

La reorientació de l'arqueologia a nivell local ha estat afavorida per mol-

tes inèrcies, algunes culturals, com les que, en una societat desenvolupada amb nivells alts d'educació per part de la població, la cerca dels orígens és un tema apreciat. Hi contribueixen, a més, els estaments dedicats a la formació com instituts, escoles i altres, amb un ensenyament respectuós amb el tema patrimonial; a més, el fet de treballar amb temes de proximitat és un recurs didàctic apreciat. L'actualització de la forma i del contingut i discurs en els museus locals ha estat també cabdal. El pas del calaix de sastre que sovint constituent els museus de cada poble a desenvolupar un tema local, específic, aquell que permet ser forts, ha permès capitalitzar uns recursos abans dissolts en un magma heterogeni i focalitzar energies des d'on cal buscar i potenciar.

Però el desenvolupament de l'arqueologia també té una variant econòmica, com es posa en evidència en molts pobles de Catalunya. La més evident, la relacionada amb el desenvolupament turístic i comercial de l'entitat local. No cal pensar en els casos més recurrents, com el de Tarragona; aquesta realitat és present en petits pobles que intenten a partir dels testimonis del passat dotar-se d'una personalitat que de manera indirecta atregui el turisme cultural.

Per fer aquesta transformació, se'ns dirà que han calgut i se seguiran necessitant esforços econòmics i ara les caixes estan molt buides. És veritat, i potser caldrà desenvolupar ara els aspectes menys costosos i esperar el relleu econòmic per avançar en la realització, però les inèrcies ober-tes fins ara no es poden perdre i creiem que en el futur la presència d'un

180

Figura 2. Moderador i ponents. D'esquerra a dreta: Molist, Tenas, Martínez, Martín, Ventura i Bosch (Ajuntament de Mollet del Vallès, 2010)

1 Vegeu M. Molist, article del PIACAT
<http://www.piacat.cat/pdf/conclusion.pdf>

arqueòleg local serà imprescindible en els municipis grans o amb gran riquesa patrimonial. Lògicament, aquest paper tan significatiu que es proposa per als municipis no vol restar protagonisme a les institucions nacionals amb relació al patrimoni arqueològic, al contrari, la seva imbricació i coordinació potenciarà les capacitats mútues i, probablement, obrirà vies conjuntes d'actuació.

Però, per què tota aquesta explicació, avui i aquí? Perquè dins d'aquesta noves tendències, Mollet probablement és un bon exemple en el cas que ara ens ocupa. Avui estem presentant els treballs escrits fruit d'una taula rodona realitzada amb un nombrós grup de persones que a partir d'un element concret d'un "objecte arqueològic" precís, el Menhir de Mollet, fan una anàlisi de la troballa, de l'element material, del seu significat... és a dir, amb altres termes, una exposició d'arqueologia, però també d'història, de patrimoni, de geografia, de geologia... A més, indirectament hi estan representades administracions, museus, universitats, associacions d'estudiosos... Diversitat de fons, diversitat d'estudis, diversitat d'institucions, però lligades per un "objecte arqueològic" precís, el Menhir de Mollet, el qual, a partir de la seva descoberta, s'ha fet un procés de salvaguarda, d'estudi, de restauració, i de difusió probablement modèlic de tractament complet, ben organitzat. Salvaguarda en el moment de la seva localització, en el seu estudi, en la seva conservació i exhibició, fent-ne un bé públic col·lectiu, de tot el poble. Aquest caràcter col·lectiu de bé del poble va quedar ben palès en el debat de la taula rodona, amb la participació directa dels ciutadans que seguiren el procés en el moment de la seva descoberta. Valgui el millor exemple, el de la per-

sona que des del balcó veu la descoberta i baixa a preocupar-se perquè es posi a redós...

Creiem que el tractament atorgat al Menhir de Mollet serà un bon exemple per al futur de l'atenció a donar al patrimoni arqueològic.

Josep Bosch
Interpretacions i significats dels menhirs a la prehistòria

Si establir la cronologia dels menhirs és complicat i difícil, establir-ne el significat, és a dir, la interpretació que haurien pogut tenir a la prehistòria, encara ho és més. El que jo pugui fer ara, serà poc més que una relació de possibles hipòtesis.

No hi ha dubte que a finals del neolític, el paisatge de determinades contrades del mediterrani es va anar "omplint de menhirs" i en alguns casos, també d'escultures megalítiques. Si en algunes ocasions, aquests menhirs i aquestes escultures megalítiques, semblen estar relacionades amb sepulcres o tombes, en molts altres casos no és així, ja que sembla que tenen més relació amb el món dels vius que amb el dels morts. Per què passa? Què podem trobar al darrera? A Còrsega hi ha una creença popular que potser no és certa però m'agrada molt i que ens serveix per donar pas al que després explicaré, i és que els menhirs i les estàtues-menhir d'allà, anomenades "estantare" en llengua corsa, que pot traduir-se com a "petrificats", eren persones que havien transgredit alguna norma o prohibició; això havia despertat la còlera del cel i s'havien convertit en estàtues de pedra. Sabem que això no és així, però potser trobem en aquesta creença algun element comú amb la veritable interpretació o significat del menhir.

És possible que algun dels menhirs o de les escultures megalítiques s'haguessin aixecat amb anterioritat per predisposar el compliment d'unes normes o d'unes lleis i fer respectar un estatus social establert. Estar davant de persones poderoses, importants dins la seva comunitat, amb un rang o estatus superior.

Aquest, però, no és segurament, l'únic significat que van poder tenir els menhirs. S'ha dit que representen herois, éssers mítics, fundadors de llinatges... És possible, també, que estiguem davant dels primers exemples d'estàtues religioses d'Occident, com va dir Joan Abelanet, un dels especialistes més brillants en art prehistòric del Rosselló i al qual s'ha referit Josep Tarrús. També és possible, seguint la línia marcada per un altre autor francès, André Gagna, que és dels que més ha estudiat l'escultura megalítica, que deia que en alguns casos estaríem davant de pedres "qui nous font signer" (que ens fan fer el senyal de la creu); interpretació que també incidiria en el tema d'estatuària religiosa.

Però els possibles significats no acaben aquí. Ja hem vist la representació de persones poderoses, de divinitats o de déus, d'ancestres, de fundadors de llinatges... i n'hi ha d'altres. S'ha dit que poden ser marques de territori, senyalitzacions de llocs estratègics que marcarien vies de comunicació. S'ha parlat també de la relació entre menhirs i fonts o zones humides, com podria ser el cas de Mollet, o també de la senyalització de guals, és a dir, de llocs per on travessar rius o corrents d'aigua. Per últim, també s'ha dit que els menhirs se situarien en el lloc de pas entre el món civilitzat cultural i la natura o entre el món salvatge i el món domèstic.

Per tant, la relació de possibles interpretacions i significats és llarga i a més, variada. En qualsevol cas, crec que els menhirs en general i les estàtues menhirs en particular, d'alguna forma marquen l'aparició dels humans en escena. Ja han aparegut abans, en l'art prehistòric anterior a l'estàtua megalítica també hi apareixen, però ara ho fan amb materials resistents, de forma monumental i desafiant el temps, amb voluntat de perdurar... que no es trobaven en les representacions de l'art rupestre. Les novetats són que estan fets de materials resistents, tenen forma monumental i desafien el temps. Menhirs i estàtues-menhir apareixen acompanyats, per un costat, d'una enorme relació entre els humans i el medi, el seu entorn. A nivell demogràfic, en aquells moments hi ha una nova ocupació de zones més extensa, de cercar nous territoris (n'ha parlat l'Araceli Martín) i també hi ha un major moviment i circulació per aquest territori. D'altra banda, menhirs i estàtues-menhir apareixen acompanyant l'emergència d'un nou tipus de societat amb una estructura social diferent, més piramidal, més jeràrquica, en la qual podem començar a veure una fractura social, un trencament.

Montserrat Tenas
Comportament de les societats davant el monument megalític a nivell històric

Els menhirs han estat pedres venerades des de la prehistòria, que al llarg dels segles han estat objecte de celebracions de cultes —l'església catòlica els anomenava "cultes pagans"— i ja des del segle VIII va celebrar concilis que anaven en contra de la celebració d'aquests cultes. Això va provocar, d'una banda, la destrucció de monu-

ments megalítics i d'altra banda, la cristianització d'aquests monuments, a vegades inscrivint creus al damunt o col·locant directament creus de ferro a sobre. Tenim exemples molt propers, com el de la ruta prehistòrica de Cèllers, la Pedra de les Creus, que, possiblement en relació amb el context megalític, és una pedra que en un moment donat va ser "cristianitzada". A partir de l'època medieval trobem pedres venerades, cultes pagans que es cristianitzen (alguns, com el de la Pedra Salvadora de Mollet, quan es feia la celebració de les vinyes), són celebracions cristianes d'arrels paganes que es van mantenir fins a principis del segle XX i que a l'actualitat s'han perpetuat en forma de rituals festius, com en el cas de Palau-Solità i Plegamans amb el Ball de Diables (el gegant d'aquesta població és precisament el diable amb un menhir carregat a l'esquena mentre que la geganta és la mestressa de can Cortès, que és la masia on va aparèixer aquest menhir).

Al llarg de la història hi ha una relació d'amor i odi pel que fa a aquestes pedres. El que de fet és important són les actuacions que es van donar en un passat proper, cas de la Pedra Salvadora, no fa gaire anys. La recuperació del valor històric i arqueològic d'aquests monuments els converteix en elements d'interès cultural bàsic per a la nostra societat. Els llocs on hi ha monuments megalítics valuosos, com en el cas de Mollet a partir d'ara, poden esdevenir focus d'atenció important de turisme cultural a la recerca arqueològica. És la reflexió de perpetuar aquestes pedres venerades, aquest sentiment, la destrucció que hi ha hagut al llarg dels segles i el moment en què ens trobem ara, quan es poden recuperar aquests elements com a símbols de la nostra identitat cultural.

Pablo Martínez
*Historiografía de les
estàtues-menhir*

Em centraré en el que són estàtues-menhir i esteles antropomorfes a Catalunya, que és un tema molt més recent, ja que sobre l'estudi dels menhirs, el company Josep Tarrús ja va tractar bastant el tema.

D'estàtues-menhir i esteles antropomorfes neolítiques reconegudes com a tals no en teníem fins al 2004. Fins aleshores coneixíem una sèrie de peces decorades, però no les teníem ben identificades. Per exemple, el 1894, Lluís Maria Rigal publica un estudi sobre un menhir del Pirineu amb una fotografia, que es dirà menhir del Cantó, que és una estela amb un cap antropomorf. Malauradament, durant els anys vint o trenta del segle XX es va destruir i com que no es va poder estudiar més, no sabem segur si era una estela prehistòrica, tot i que considerem que té molts punts per ser-ho. Aquesta seria la primera dada. Aquesta estela va restar en l'oblit però fa poc, un treball de recerca d'un estudiant de la Universitat Autònoma de Barcelona l'ha recuperada i l'ha posada al dia.

Mossèn Joan Serra Vilaró, en els seus treballs a finals dels anys vint sobre el Solsonès, va trobar una sèrie de pedres també gravades, com la del Roc de la Mare de Déu al Santuari del Miracle, l'estela de Gangonells i la de la Bassa del Boix, encara que aquestes dues últimes s'han perdut. Serà l'any 2007, quan es troben les esteles de la Cista de Seró, que les reconeixem com una estela antropomorfa o una estàtua-menhir. Aquest mateix autor introdueix l'estela de Llanera i comença a parlar dels hemidòlmens, unes esteles retallades amb forma de semicercle que potser hem de considerar com les

primeres manifestacions d'aquest tipus de figures. El 1950 publica un altre treball i torna a parlar dels hemidòlmens, a més d'introduir l'estela de Través de la Plata, que també té aquests detalls semicirculars amb el repicat, sense més decoració i potser correspon a aquestes primeres esteles.

A finals dels anys seixanta es troben les Pedres de Passanant amb uns motius decoratius molt interessants i de les quals no sabem ben bé encara atribuir-li unes cronologies o unes interpretacions. Fa poc que hem fet el dibuix dels gravats dels laterals d'aquestes pedres, que són molt interessants per poder valorar-les o no com a figures antropomorfes o similars. Si mirem aquets gravats laterals, pensem que no es corresponen amb la resta de figures antropomorfes; no sabem ben bé què poden ser i haurem d'esperar a d'altres troballes que ens donin llum.

Els anys setanta es troba l'estela de la Sitja del Llop publicada per Roser Vilardell i Josep Castells. És una estela decorada amb uns gravats de tipus atlàntic que tampoc enteníem del tot. No s'ha fet cap estudi en profunditat i resta encara per estudiar, però el que nosaltres veiem és una possible figura antropomorfa femenina que té uns cercles concèntrics com a cap, els dos pits a sota i tot envoltat per una orla, amb paral·lelismes amb altres gravats i esteles d'Europa.

A finals dels vuitanta, Josep Castany, en la seva recerca de megalitisme al Solsonès, troba el menhir de Costa dels Garrics del Caballol, al costat d'un dolmen. Aquest menhir antropomorf és el que podria correspondre a les primeres manifestacions d'aquestes esteles a la zona del Solsonès.

En una valoració general que fan Primitiva Bueno i Rodrigo de Balbin l'any 2000 a Cota Zero (potser són

aquests dos companys els màxims exponents en l'estudi d'aquestes figures, sobretot Primitiva Bueno, la màxima especialista en esteles a la península), en aquest treball sobre Catalunya, explica que veient tota la riquesa que hi ha aquí en megalitisme, caldria aprofundir en aquest art, perquè creu que podrien sortir més esteles.

Amb això arribem al 2004, quan comencem a treballar aquest tema i aquí sí que la situació canvia, perquè la descoberta de la figura de Ca l'Éstrada és la primera estàtua-menhir reconeguda com a tal. Després d'aquesta vénen el 2007 les esteles de Reguers de Seró, potser el jaciment més important que ha sortit en l'arqueologia catalana els darrers anys. El 2008 hem reconegut a prop de Reus, en una col·lecció privada, tres fragments d'esteles similars a les darreres de Seró. Juntament amb aquestes darreres, hem reconegut també altres fragments a la zona de Solsona, que coneixíem, però no teníem identificades com a esteles antropomorfes. Ha estat un canvi molt important, ja que amb aquestes descobertes vàrem començar a veure que en diferents llocs començaven a aparèixer figures. El 2008 es troba l'Estela de Saus a l'Empordà, amb el que sembla que també hi ha altres possibles figures antropomorfes a la mateixa comarca. Per tant, ja tenim tres zones de Catalunya on hi ha aquestes figures: el Vallès, el Solsonès i l'Empordà. Finalment, la troballa del pla les Pruneres confirma el Vallès com una zona molt potent en aquests tipus d'art.

La zona del Solsonès es valora com a important, ja que té un caràcter propi i ha dut als companys de Reguers de Seró a identificar Seró com a grup escultòric, cosa que no podem fer al Vallès, perquè tenim una sèrie de figures però amb un conjunt de caràc-

ters que no es poden identificar com a grup escultòric. Ells sí que ho poden fer, ja que les figures de la cista de Seró se sumen a les de Solsona i la d'Arbolí. En aquesta zona del Solsonès tenim també altres esteles, que són una mica anteriors, com la de Llanera, Costa dels Garrics del Caballol o Través-Font de la Plata, que serien datades del neolític mitjà a mitjà/finals del quart mil·lenni abans de Crist.

Finalment, a Catalunya, en contextos de dolmens i megàlits hi ha també una sèrie de peces molt petites decorades que anomenem ídols-plaquetes, que serien petites representacions antropomorfes, segurament molt vinculades al món de les interpretacions i el simbolisme, com tindrien aquestes esteles de gran format. Tot això resta per estudiar i ara mateix tenim uns materials i un context molt ric a Catalunya per poder fer-ho.

Araceli Martín
*Actualitat i futur dels menhirs,
protecció i conservació*

Cap el 3500 aC hi ha una dispersió de la població, una alça demogràfica important, una expansió i una circulació molt gran per tot el territori. A partir dels testimonis, veiem que hi ha conflictes. Una de les peces més claus del mobiliari típic d'aquest període són la gran varietat de fletxes. És a dir, sabem que hi ha una alça demogràfica, una ampliació de l'ocupació de l'espai a tots els nivells: en alçada, en pla, etc, però, malgrat perquè les troballes arqueològiques no parlen de grans concentracions de població, sinó de comunitats petites, una de les coses més importants d'aquell moment és que aprenen més a viure en grup. És a dir, si en el neolític mitjà, a l'hora de morir, d'alguna manera identificaven la seva individualitat davant la mort, a

partir del neolític final és viure en companyia: dipositen els seus ancestres en el mateix lloc, uns llocs que tenen un referent comú, és a dir, nosaltres no trobem els materials espectaculars que venien de molt lluny i que a canvi havien de portar uns excedents, unes quantitats suficients, aleshores les necessitats van per una altra banda. Les jerarquies que ja es van marcar en el període anterior s'aguditzen però en un altre sentit. Són comunitats petites i disperses, amb uns líders capaços d'organitzar la població en un moment determinat per poder construir aquestes grans obres públiques, per reordenar o solucionar un conflicte o una crisi concreta. Mobilitzar la solidaritat de les comunitats és una part molt important d'aquest període.

Demostracions de poder, que segurament hi havia en aquestes persones amb una capacitat de comandament important, malgrat tot, no tenim encara aquests elements tan clars com ho tindrien en un altre període anterior, però tenim uns altres indicadors. Per exemple, sigui quina sigui la funció que tinguin, és una forma d'orga-

185

Figura 3. Desenvolupament de la taula rodona (Ajuntament de Mollet del Vallès, 2010)

nitzar l'espai, es necessita organitzar l'espai. Quan necessites col·locar un pilar o una fita pel que sigui, és perquè s'està demanant, perquè si no, hi ha conflicte. Aleshores vull remarcar precisament això, el que és important valorar en aquests moments. Sigui el menhir o l'estàtua-menhir, amb la funció que sigui, està marcant el territori, organitzant l'espai geogràfic d'una manera diferent de com s'havia marcat fins aleshores.

Les concentracions tan evidents com havíem vist abans, les continuem veient en el territori, però no amb tanta claredat. Veiem, per exemple, en el mapa, que hi ha dues comunitats més ben representades d'aquest període, hi ha algunes aglomeracions d'unes mateixes poblacions en uns mateixos territoris. Aquesta relació encara no coneixem què passa, però en qualsevol cas, tots aquests menhirs i monuments megalítics que tenim són anteriors al període campaniforme i els marcadors que tenim en aquests moments són proves d'aquesta nova ordenació social que passa per la jerarquia i per una organització més piramidal. Quant a la protecció d'aquests menhirs, estem força malament, perquè en aquests moments només ens podem recolzar en la Ley de patrimonio histórico español, la 16/85, on, a l'article 41 diu: "Quedan declarados bien de interés cultural por el Ministerio de esta Ley, las cuevas, abrigos y lugares que contengan manifestaciones de arte rupestre". És a dir, nosaltres ens hem d'agafar aquí, per aleshores declarar aquestes manifestacions BCIL (Bé Cultural d'Interès Local), igual que es fa amb les pintures d'art rupestre. Basada en això, la nostra Llei, la 9/93, també la disposició addicional primera punt 3, diu "Es declaren d'interès nacional les coves, els abrics i els indrets que continguin

manifestacions d'art rupestre", és a dir, a banda de les catalogacions que puguin haver-hi normalment per municipis, que ja sabeu que la protecció d'un bé pot ser des d'un element catalogat a un bé cultural d'interès local que formi part d'un espai arqueològic o, evidentment, la màxima categoria que és un BCIL, a banda del patrimoni de la humanitat. Nosaltres només ens podem agafar, en el cas dels menhirs gravats, a aquesta disposició addicional per declarar-lo automàticament, BCIL que és el que s'ha fet en aquests moments, tant en l'estàtua menhir, com en l'estela del pla de la Calma. Però hi ha problemes, perquè hem hagut de treure l'estela del seu lloc, integrada en una barraca de pastor, a prop del cim del pla de la Calma. És molt possible que estigués molt a prop d'on es va trobar; es va fer excavacions per si es trobava alguna altra peça, però no es va trobar cap vestigi. De qualsevol manera, ens hem vist obligats a traslladar-la al poble del Montseny, que és on pertoca, on s'ha adequat molt bé, perquè les bretolades d'alguns l'estaven malmetent (pintades amb esprais, destrosses...) i era una peça magnífica. Per això aquests materials s'han de protegir, però només en el cas d'aquests gravats més rellevants, quan podem declarar-los BCIL, com hem fet ara. La resta queda en mans dels municipis.

Finalment —si no està dins de la urbs, com a Mollet— és millor deixar-los en el lloc on devien estar, perquè vol dir que allà hi havia un marcador. Penseu que hem pogut tenir, a part d'aquests menhirs (ja no dic l'estàtua-menhir, que té unes connotacions diferents), les creus de terme de fa quatre dies. La gent hem tingut necessitat de marcar territori d'una manera o d'una altra i a partir del neolític final comença d'aquesta manera.

Pepa Ventura
*Museïtzació i homogeneïtzació
 cultural*

Parlo del futur i la projecció que hem de donar al menhir. Abans de res, vull agrair a la Montse Tenas i al Josep Bosch el suport que han donat al Museu Abelló perquè poguéssim fer una immersió en la prehistòria. El Museu Abelló, com sabeu, és un museu d'art que no té restes arqueològiques i per tant, hem hagut de fer una immersió en el passat.

La Llei de Patrimoni estableix unes normes de protecció i foment de béns que només tenen sentit si, al final, ens condueixen a què un nombre més gran de persones puguin contemplar i gaudir de les obres, herència de la capacitat i cultura d'un poble. Nosaltres, les persones que treballem amb la gestió del patrimoni tenim la feina de posar aquests béns al servei de la col·lectivitat, convençuts que amb el rendiment, facilitem també l'accés a la cultura i a la identitat.

Un poble deu la seva identitat a la cultura, que comparteixen les persones que la integren i al passat que han heretat. És per aquest motiu que també hem de treballar per ser molt respectuosos amb tot el que ens envolta, sigui una pertinença recent o heretada. La funció més bàsica del patrimoni és el seu treball com a element d'identitat, és el testimoni d'una història en comú, d'unes tradicions comunes que ens diferencien d'un altre col·lectiu. D'altra banda, aquesta identitat també ha d'esdevenir un element de dinamització social.

El patrimoni cultural ha de ser gestionat no sols des de la perspectiva científica i conservadora. Els programes conservadors estan vinculats també a la capacitat de formar part de la societat amb la creació d'arguments que

puguin atreure altres sectors. Hem de fer programes per crear riquesa, millorar la qualitat de vida i un desenvolupament sostenible. Ara, en el cas del menhir, indubtablement, aquest menhir esdevindrà un element de referència i d'identitat per a tots.

Aquest bé es connecta amb gent que, com nosaltres, va viure en aquestes terres ara fa cinc mil anys. Es dona una nova dimensió de la ciutat com a espai socialitzat, ens parla d'un grup social, ens vincula amb el passat i amb el futur. Nosaltres, que l'hem trobat, som els responsables davant d'ells de conservar-lo i socialitzar-lo. És un vincle amb el passat, però també amb el futur. Cal buscar sinèrgies, contextualitzar-lo en la cultura megalítica del moment, hem de treballar per organitzar conjuntament un itinerari pels menhirs del Baix Vallès. Aquesta ruta no ha de ser només una ruta per a gent molt interessada en menhirs o estudiosos, sinó que hem de ser capaços de generar un circuit prou interessant per atreure visitants de fora. A la nostra comarca, al Vallès Oriental, ja tenim altres rutes de patrimoni: les rutes del Modernisme (la ruta Raspall), i amb ells també hem de treballar. Tota la informació que ens dona aquesta troballa a nivell de megalitisme ha de ser també un generador econòmic per a la comarca, per això cal treballar en xarxa. El menhir ens ajudarà a difondre el nom de Mollet. Avui podem dissenyar itineraris per la nostra ciutat, Gallecs com a espai natural i artístic, el Museu Abelló, el menhir, el parc dels Colors, la Farinera (que va ser inclosa com a edifici d'interès de patrimoni industrial). En aquests itineraris també hem d'incloure els agents econòmics de la ciutat i amb ells hem de dissenyar aquests circuits. D'altra banda, hem d'incloure —i així ho estem preparant— un seguiment de visites

dinamitzades per als grups escolars, principalment en el col·lectiu de la ciutat, ja no sols per tota la informació per al seu disseny curricular, sinó perquè s'han de sentir seu el menhir, perquè sols entenent i respectant el seu patrimoni podran desenvolupar aquest vincle d'identitat amb la seva ciutat, amb el seu passat, però també amb el seu futur.

Hem de fer extensible aquesta tasca de difusió a tots els col·lectius. Hem d'aprofitar elements patrimonials com aquests per acostar els nous ciutadans a la nostra cultura, per utilitzar-ho com un element integrador. Cal treballar amb els diferents col·lectius, entitats i institucions de la ciutat per desenvolupar programes conjunts, com aquestes jornades, que ens han introduït una mica en el món del megalitisme. Avui, després de conèixer més el patrimoni de Catalunya i del Baix Vallès, segur que ens sentim més orgullosos de pertànyer a un territori, perquè entenem més aquest nostre passat. Hem de treballar amb la Biblioteca; hi hem parlat per fer-hi un punt d'informació de menhirs, per

acostar els seus usuaris i perquè de ben segur es generaran moltes consultes i treballs al voltant dels menhirs. I així hem de dissenyar i desenvolupar diferents programes d'activitats, perquè des dels museus no hem de conservar sols el nostre patrimoni. Cal activar-lo, perquè valorar més el nostre passat i el nostre patrimoni és també una lluita contra la globalització.

El moderador obre un torn de preguntes entre el públic, del qual publiquem un breu resum.

A la pregunta sobre la localització del menhir, es donen les següents respostes:

José Antonio Palazon. Dubto que ningú ho plantés allà, perquè a la següent avinguda hauria caigut, suposo que devia venir d'un lloc fora de la influència de la riera. Mirant la morfologia del relleu de Mollet de fa cinc mil anys, segurament es trobava en una zona elevada i va caure cap a la riera.

Jordi Bertran. El límit de la zona que s'inunda fàcilment estaria al carrer Gaietà Ventalló. En l'època medieval es va triar el davant de l'església per crear la sagrera, a recer d'inundacions. El menhir no es va trobar gaire lluny d'aquí. És possible que estigués aquí i que després anés a parar al lloc on s'ha trobat; si s'hagués plantat a llera del mateix riu, l'aigua el podia tornar. Això, si no ho van fer expressament, per marcar, potser, un punt estratègic.

Araceli Martín. El menhir no tenia perquè estar on l'hem trobat. És possible que estigués a prop i que els següents habitants l'abandonessin per un conflicte de religió o el que fos, llençant-lo a un lloc difícil de recuperar. Hi ha molts exemples de peces reutilitzades en jaciments posteriors, una acció de comunitats que imposen un altre ordre.

Figura 4. Visita guiada al menhir de Mollet (Ajuntament de Mollet del Vallès, 2010)

Josep Bosch. Segur que el menhir pot haver estat traslladat, però una de les ubicacions possibles són els llocs d'aigua. A la comarca en tenim exemples, com la Pedra de Llinars, a la confluència del Congost i el Mogent on es forma el Besòs. (Bertran afegeix que hi ha un altre exemple, que és el de la Pedra Llarga de Palau i Martínez n'afegeix un altre, el de Ca l'Estrada, a la confluència d'una riera amb el Congost, a Canovelles).

Des del públic es demana la diferència entre el gravat i el relleu i si són d'èpoques diferents. S'estableix un debat l'entorn de si corresponen a èpoques diferents, al tipus de materials, a si la imatge correspon a una dona o no. Finalment, es demana l'estat de les investigacions pendents.

Josep Bosch. El Servei de Restauració de la Generalitat va encarregar

l'estudi arqueològic i ha fet el geològic. El menhir és una peça complexa i es poden fer molts estudis. Alhora, s'ha fet un registre amb làser de la pedra (la forma i els gravats) i es treballa també en vies experimentals, de noves tecnologies, perquè ens ajudin a conèixer més i fins i tot arribar a suplir els sistemes tradicionals de dibuix i de calcat, però nosaltres hem fet ambdues coses: la via tradicional, amb una dibuixant experta en art rupestre i el registre amb escàner.

Crec que el menhir es pot convertir en un patrimoni de la ciutat, no s'ha de veure com una cosa tancada i reclusa, sinó com quelcom viu que acaba de donar a Mollet un dinamisme cultural que té i que s'ha d'acabar de plasmar a Catalunya.

Felicitats a tots!